

**ULUSLARARASI AMASYA ÂLİMLERİ SEMPOZYUMU
- INTERNATIONAL AMASYA SCHOLARS'
SYMPOSIUM -**

21-23 NİSAN 2017 • AMASYA

BİLDİRİLER KİTABI - I

Bu sempozyum T. C. Amasya Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

AMASYA • 2017

SIYASÎ VE İLMÎ BİR KİŞİLİK: AMASYA EMİRİ HACI ŞADGELDİ PAŞA VE *ED-DÜRERÜ'L-MENSÛRETÜ Fİ'L-FURÛ'* ADLI ESERİN KENDİSİNE NİSPETİ

Mehterhan FURKANI*

Özet

Hacı Kutlu Şah'ın oğlu Emir Hacı Şadgeldi Paşa (ö.783/1381) Anadolu'da beylikler döneminde 20 yılı aşkın bir süre (760/1359-783/1381 arası) Amasya'yı yönetti, 783/1381 yılında Kadı Burhaneddin ile yaptığı savaşta yenilgiye uğradı ve öldürüldü. Amasya'da doğup büyüdü ve bu şehirdeki âlimlerden, örneğin Cemalettin İbrahim Aksarayî'nin (ö. 729/1328) oğlu Fahreddin İlyas Rûmî (ö. miladi 14. asır) ve Mevlânâ Abdülmelik'ten ders aldı. Aynı zamanda Amasya'nın imarı için oldukça çaba harcıyıp çeşme, köprü, cami ve medreseler yaptırdı. Talebeliği döneminde büyük âlim Cemalettin Muhammed Aksarayî ile ders arkadaşlığı yapan Şadgeldi Paşa, emirliği döneminde de dostu Aksarayî'yi yanından ayırmadı. Bu uzun birlikteliğin ve yakın dostluğun bir neticesi olarak Aksarayî, "*Teferrü'ü'l-ümerâ*" ve "*Es'ile ve Ecvibe*" adlı eserlerini kendisine ithaf etti.

Amasya idaresini elinde bulunduran siyâsî bir şahsiyet olmasının yanında ilmî kişiliğiyle de öne çıkan Şadgedi Paşa'nın, kendisine nispet edilen ve günümüze ulaşan tek eser mevcuttur. O da *ed-Dürerü'l-mensûretü fî'l-furû'* başlıklı eserdir. Vefatından sonra bir vefa borcu olarak İzzeddin Mehmet b. Mehmet el-Amasî tarafından yazıldığı da ifade edilen eser, fıkhi konulardan temizlik ve namaz ile ilgili vâkiât ve fetvaları içermektedir. Tebliğimizde Hacı Şadgeldi Paşa'nın siyasi ve ilmi kişiliği hakkında ulaşabildiğimiz verilere yer verip kendisine nispet edilen mezkûr esere dair bir inceleme sunacağız.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Şadgeldi Paşa, Şadgeldi Paşanın ilmi kişiliği, siyasi kişiliği, *ed-Dürerü'l-mensûretü fî'l-furû'*.

A Political and Scientific Personality: Haji Shadgaldi Pasha, Emir of Amasia and the Work Which Called "*Al Durar al Mansurah fî'l-furu*" And Connected to Him

Abstract

Haji Shadgaldi (d. 783/1381) son of Haji Kutlu Pasha had ruled in Amasia over 20 years between 1359-1381 in period of Beyliks in Anatolia, in the end he defeated and killed in his battle with Qazi Burhanuddin in 1381. He born and grown up in Amasia city and got lessons from the scholars eg Fahr al Din Elyas Rumi (d. 729/1328) son of Jamal Al Din Ibrahim Aksarayi (d. 14th century) and Maulana Abdul Malik in this city. He also spent a lot of effort for the reconstruction of Amasia and build fountain, bridges, mosques, and madrasahs in his ruling period. He did not separate his classmate great scholar Mohammad Jamal al Din Aksarayi in period of his emirate from himself and he employ him in first as qadi and modarris then as qaz'asker in Amasya. Besides being a political personality who holds the administration of Amasia he is also known as a scholar and there is book titled as *Al Dorar Al Mansoora* which some scholars said he himself wrote it. This work, which also expressed that it wrote by Izz al Din Mohammad al Amasî after his death as a duty of loyalty involves some wakiat and fatwas of the jurisprudences. In this subject we will give some information about the political and scientific personality of Shadgaldi Pasha and the *Al-Dorar al Mansoura fi al-Furu'* book.

Keywords: Amasia, Shadgaldi Pasha, The Political and Scientific Personality of Shadgeldi Pasha, *ed-Durar al Mansura fi'l-Furu*

Giriş

Amasya şehrinin tarihinin Hititler dönemine kadar uzandığı sanılmakta ve birçok uygarlığa beşiklik yaptığı bilinmektedir. Türklerin bu bölgeyi fethetme tarihi bilinmemekle birlikte, XI. yüzyılın

* Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, mehterhan_4@windowslive.com.

başında Danışmendilerin idaresi altında olduğu 1155 tarihinde ise Anadolu Selçuklu sultanı II. Kılıçaslan'ın kendi toprağına kattığı, daha sonra da Moğollar tarafından işgal edilip bir süre onlar tarafından idare edildikten sonra tekrar Selçukluların hâkimiyeti altına girdiği, sonrasında Sivas'ta hüküm süren Eretna'nın hâkimiyetine, daha sonrasında ise Hacı Şadgeldi'nin hâkimiyetine girdiği bilinmektedir.¹ Hacı Şadgeldi Paşa Amasya emiri olduktan sonra uzun süre bu bölgeyi korumak için çaba sarf etti sonunda Kadı Burhaneddin tarafından şehit edildi.² Hükümdarlar ve şehzadeler şehri unvanına sahip Amasya'da³ yetişenlerden biri olan ve Amasya bölgesinde 20 yılı aşkın hüküm süren Hacı Şadgeldi döneminde birçok gelişmeler yaşandı. Şadgeldi Paşa ilmî faaliyetlere önem verip birçok mimari gelişmelere de imza attı. Çok başarılı bir siyasetçi olduğunu faaliyetleri ve yaptığı savunmalar ile gösterdi. Şadgeldi Paşa'nın ilim tahsili yaptığı, naklî ve aklî ilimlerde en iyi bir şekilde yetişmiş bir fıkıh âlimi, hatta vakıat ve verdiği fetvaları içeren *ed-Dürerü'l-mensûre* adlı eserin müellifi olduğu ifade edilmektedir.

Hacı Şadgeldi Paşa'nın Siyasi Hayatı

Amasya'da yetişen ve burada hüküm süren Hacı Şadgeldi Paşa, Seyfeddin [dinin kılıcı], Şemseddin [dinin güneşi], Hacı, Zâiru'l-Haremeyn [Mekke ve Medine'nin ziyaretçisi], Emir, Miri Paşa, Paşa, Padişah, Beylerbeyi, Amasya Emiri, Kutlu Bey-zâde ve Çelebi gibi değişik lakaplarla anıldı. Şadgeldi Paşa, el-Hac Nurettin Kutlu Şah'ın, Kutlu Şah da Emir Bahaeddin'in oğludur. Kutlu Şah Tulî Bey'in vefatından sonra Amasya emiri oldu,⁴ Amasya'nın yanı sıra Sivas, Tokat ve mülhakatı da aynı zamanda emirliği altında idi.⁵ Kimi zaman Kayseri ve Konya da Kutlu Şah'ın idaresi altına girmiştir.⁶ Tuli Bey'in vefatı ve dolayısıyla Kutlu Paşa'nın Amasya Emirliğine başladığı tarih tam olarak belli değildir. Ancak hicri 747 yılında emir olduğu bazı karinelerden anlaşılmaktadır.⁷ Şadgeldi Paşa'nın babaannesi Anadolu Selçukluların son padişahı olan Sultan Mesut b. İzzeddin b. Keykavus'un oğlu Sultan Taceddin Altunbaş'ın kızıdır. Sultan Mesut Amasya'yı Selçuklu merkezlerinden biri olarak kullandı ve bu dönemde oğlu Taceddin de Amasya emirliği yaptı.⁸ Yine Şadgeldi Paşa'nın abisi Şehabettin Ahmet Şah da iki defa Amasya emirliği yaptı.⁹ Binaenaleyh Şadgeldi Paşa'nın, emirlik geleneği olan bir sülaleden gelmesi ona da emirlik yolunu açmıştır. Amasya'da yetişmesi sebebiyle hem bölge halkını hem de siyasetini iyi bilmesi de Şadgeldi Paşa'ya doğal olarak bir avantaj sağlıyordu.

Şadgeldi Paşa Kutlu Şah'ın ikinci mahdumu idi. Kutlu Şah Karamanoğulları ile mücadelesini sürdürürken büyük oğlu Ahmet Şah'ı Sivas'a yanına çağırıp kardeşi Bedreddin Gazan Şah'ı Kayseri emiri¹⁰ ve hicri 760 yılında Şadgeldi Paşa'yı da Amasya emiri olarak tayin etti.¹¹ Bu dönemde Kutlu Şah'ın diğer kardeşi olan Şerafettin Doğan Şah da Turhal beyi idi.¹² Hicri 762 yılında Karamanoğulları Kutlu Şah'ı yenilgiye uğratıp hem kendisini hem de büyük oğlu Ahmet Şah'ı öldürdüler. Kayseri emiri olan kardeşi Gazan Şah ise Kudüs'e kaçtı. Bu dönemde Şadgeldi Paşa Amasya ordusunun çoğunu babasının yardımına gönderdiği için Amasya bölgesi savunmasız kaldı. Bunu fırsat bilen Amasya'nın eski emiri Halfetzade Şecaattin Süleyman'ın oğlu Alâeddin Ali Bey, taraftarı olan beylikleri toplayarak Amasya'yı ele geçirdi ve Şadgeldi Paşa da Turhal'da olan amcası Doğan Şah'ın yanına kaçtı. Şadgeldi Paşa kısa bir süre içinde yeni güçler toplayıp tekrar Amasya üzerine yürüdü, Ali Bey'e karşı savaşı kazanıp hicri 762/1361 yılın sonlarına doğru kaybettiği Amasya şehrini hicri 763 yılının başlarında ele geçirip ikinci defa Amasya emiri oldu. Bu tarihe kadar Eretnağulları'na bağlı bir emirlik sürdüren Şadgeldi Paşa, merkezi otoritenin zayıflamasıyla Eretna'ya bağlı olmayan müstakil bir Amasya emirliği

¹ İlhan Şahin, Feridun Emecan, "Amasya", *DİA*, İstanbul, 1991, III, 1.

² Mehmet Tahir Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-yı Âmme, İstanbul, 1333/1915, I, 331.

³ Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdillah (ö. 1067/1657), *Sülemü'l-vusûl ilâ tabakâti'l-fuhûl*, (thk. M. Abdulkadir el-Arnaut), I-VI, Münezzemetü'l-mü'temeri'l-İslamî, merkezü'l-ebhâs li't-târih ve'l-fünûn ve's-sakafet'il-İslamiyye, İstanbul, 2010, IV, 204.

⁴ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, I-V, İstanbul, 1330-32-1927, III, 38.

⁵ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 50.

⁶ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 62.

⁷ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 39.

⁸ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, II, 424-425; III, 23, 38, 52.

⁹ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 60-61.

¹⁰ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 62.

¹¹ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 61.

¹² Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 62.

kurdu. Bu emirlik de sülale ve babasına nispetle, Âli Kutlu Şah İmareti, Kürtler Hükümeti ve Kutluzadeler Beyliği gibi isimlerle anılmaya başladı. Bu dönemde Amasya emirliği Amasya, Tokat, Canik vilayetlerini ve mülhakatını kapsıyordu.¹³ Şadgeldi Paşa hâkimiyeti dışında kalan bölgeleri ele geçirmek için harekete geçti, Osmancık kalesini, Çorum, İskilip ve Sinop bölgelerini de ele geçirdi.¹⁴ 761/1360 yılı civarında Şadgeldi Paşa'nın hâkimiyetine giren Osmancık bölgesi 782/1381 yılına kadar onun hâkimiyeti altında kaldı.¹⁵

780/1378 yılında Eretnaoğullarından olan Eretna Zade Ali Bey Hacı Şadgeldi Paşa'nın askeri gücünü öğrenmek için veziri Kadı Burhan,¹⁶ Müşaviri Kılıçarslan,¹⁷ nedimi Seydi Hüsam ve askerleriyle beraber gidip ona misafir oluyor, sonra da ayrılıyor numarası yapıp Amasya kalesini kuşatıyor ancak bu girişiminde başarısız olup geri dönüyor.¹⁸ 781/1379 yılında Irak'ta hüküm süren Celayirî, nüfuzu altında olan Erzincan emiri Hüseyin Bey vefat edip yerine Burak-zadelerden Mutahhiruddin Tayrtan oturunca Kadı Burhan Erzincan'ı ele geçirmek için yürüdü, Celayirî saltanatından Toğrul Bey, Elbistan emiri İbrahim Bey ve Amasya emiri Şadgeldi Paşa'dan, Kadı Burhan ise Kayseri emiri Cüneyt Bey'den yardım istedi ve yapılan savaş neticesinde Kadı Burhan yenilip kaçmak zorunda kaldı. Kadı Burhan'ın iki defa art arda Şadgeldi Paşa'ya yenilmesi Eretnaoğulları lideri Ali Bey'i daha da kızdırdı ve intikam alma hırsıyla doldurdu. Bunun için tekrar gücünü toplayıp 782/1380 yılında Amasya üzerine yürüdü, Şadgeldi Paşa da savaş hazırlıklarını yaptı ancak Ali Bey daha Amasya'ya varmadan taundan öldü. Kadı Burhan, Seydi Hüsam ve Kılıçarslan Şadgeldi Paşa'nın çok güçlü olduğunu fark edince de savaştan vazgeçerek, ondan özür dileyip geri döndüler.¹⁹

Bu olayın ardından Şadgeldi Paşa Sivas büyüklerini ve halkını ikna ederek Sivas'ı kendisine bağlamak istedi, ancak bunu fark eden Kadı Burhan de hemen bir tedbir alma yoluna gitti. Buna göre Kılıçarslan emir olarak ilan edilecek fakat yetkileri elinden alınacaktı. Kadı Burhan, kendisinin vezir olarak görevine devam etmesinin yanı sıra, bütün hükümet işlerini ve özellikle maliye işlerini yönetmeyi; ayrıca Kayseri emirliğine ilaveten, Harsenus Kalesi ve arazisinin de kendisine verilmesini şart koştu.²⁰ Ancak Kılıçarslan emir olduktan sonra bu şartların gerçekleştirilmesinin imkânsız olduğunu söyleyince,²¹ Kadı Burhan hem Şadgeldi Paşa'yı hem de Kılıçarslan'ı insanların gözünden düşürmek ve onları devirip yerlerine geçmek için gizli plan yaptı. Bunun için bir yandan Şadgeldi Paşa'nın kölezâde olduğu yayarak yersiz propagandalarla onu insanların gözünden düşürmeye çalışırken diğer yandan da Kılıçarslan'la Şadgeldi Paşa'yı birbirlerine düşürmek için tahrik etmeye başladı.²² Bunun üzerine Kılıçarslan Kadı Burhan'ın kıskırtmasıyla Hacı Şadgeldi Paşa'ya karşı savaş ilan edip Tokat üzerine yürüdü. Şadgeldi Paşa da askeriyle Tokat'a geldi ve Kılıçarslan bu savaşta yenilerek geri kaçtı.²³

Bundan sonra Kadı Burhan bir hile neticesinde Kılıçarslan'ı öldürüp 782/1380 yılında Sivas emiri oldu.²⁴ Şadgeldi Paşa'yı ortadan kaldırma planları yapan Kadı Burhan, onun aleyhinde propaganda yapmaya devam etti ve sonunda onun askeri içinde fitne ve tefrika düşürmeyi başardı. Bunu fark eden Şadgeldi Paşa da diğer beyliklerden aldığı yardım sözü ile Kadı Burhan'a saldırmayı planladı. Amasya kazaskeri Cemalettin M. Aksarayî, Amasya kadısı Müftî İzzeddin Muhammed Amasî vs.den oluşan Meclis-i Âli üyeleri istişareler neticesinde bu savaşın zamansız olduğunu savunurken,

¹³ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 64, 66-68, 70.

¹⁴ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 71, 72; Şahin, İlhan, "Çorum", *DİA*, İstanbul, 1993, VIII, 374.

¹⁵ Mehmet Öz, "Osmancık", *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIII, 476.

¹⁶ Kadı Burhan ile şöhrat bulunan bu şahsın tam adı, Burhanuddin Ahmed Çelebi'dir. 766/1365 yılından Ertnazade Mahmet Bey tarafından Kayseri kadısı, 778/1376. Yılında Kayseri Emiri olmuş, daha sonra da Sivas Emiri Ali Bey ve Kılıçarslan döneminde vezirlik yapmış, Kılıçarslan'ı öldürdükten sonra Sivas emiri olmuştur. Emir olur olmaz Şadgeldi Paşa'yı öldürür. 800/1398 yılında ise kendisi de savaşta öldürülmüş emirlik merkezi olarak kullandığı Sivas ise Tokat Beyler Beyi Kutlu Şah tarafından işgal edilmiştir.

¹⁷ Rüknuddin Kılıçarslan Bey, Sultan Altunbaş'ın o da Selçuklunun son padişahı Mesud Şah'ın oğludur.

¹⁸ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, III, 92-93.

¹⁹ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, III, 93-95.

²⁰ Esterâbâdî, Aziz b. Erdeşîr, *Bezmü Rezm*, Evkaf matbaası, İstanbul, 1928, s. 189; Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 97.

²¹ Esterâbâdî, *Bezmü Rezm*, s. 200; Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 97.

²² Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 96-98.

²³ Esterâbâdî, *Bezmü Rezm*, s. 191-197.

²⁴ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 98-100.

şura dışındaki bir kısım âlimler ve ileri gelenler ise Şadgeldi Paşa'yı savaşa teşvik edip meclis üyelerini Kadı Burhan'ın taraftarlığı ve ona casusluk yapmakla suçladılar. Şadgeldi Paşa ordusuyla yola çıkınca bunu haber alan Kadı Burhan da askerleriyle beraber Tokat'a doğru yola çıktı. Hicri 783 yılının Ramazan ayında (m. 1381) Tokat'ta karşı karşıya gelen iki ordu arasında savaş başladı. Birçok beylik Şadgeldi Paşa'ya takviye ordu gönderme sözü verdiği halde hiçbiri de göndermedi. Sonuçta yenilgiye uğrayan Hacı Şadgeldi Paşa, Kadı Burhan tarafından şehit edildi²⁵ ve 783/1381 yılında Amasya'da Halfet Gazi Mezarlığı'na defnedildi. Türbesi hala mevcut olup üzerinde ismi ve vefat tarihi de yazılı olarak bulunmaktadır.²⁶ Şadgeldi Paşa şehit edildikten hemen sonra ikinci oğlu Ahmet Paşa Amasya emiri oldu. Uzun bir müddet devam eden Şadgeldi Paşa ve sülalesinin Amasya emirliği 805/1403 yılında son buldu.

Hacı Şadgeldi Paşa'nın İlmi Kişiliği

Hacı Şadgeldi Paşa siyasi hayatının yanı sıra ilimle iştigal eden ve eseri bulunduğu söylenen bir zattır.²⁷ Hüseyin Hüsameddin'in tabiriyle "kuvvet ve şevket itibarıyla ümeranın serefrâzı, tedbir ve fazilet itibarıyla ulemanın mümtazı, tab'an mutedil, âlim, adil ve ilmiyle amel eden bir zat idi."²⁸ Hacı Şadgeldi Paşa Cemalettin Muhammed Aksarayî ile beraber Amasya'da Mevlana Fahrettin İlyas b. Cemalettin Aksarayî'den ilim öğrenip, güzel tahsil görmüş ulemadan oldu.²⁹ Böylece akli ve nakli ilimlerde en iyi şekilde kendisini yetiştirdi.³⁰ Şadgeldi Paşa Amasya emiri olunca, önce ders arkadaşı olan Cemalettin Muhammed Aksarayî'yi Amasya kadısı ve Dârü'l-ilm müderrisi, daha sonra da Amasya kazaskeri olarak tayin etti.³¹ Aksarayî *Esile ve ecvibe* adlı eserini onun isteği üzerine yazıp, bu eseri ile *Teferrü'ül-ümerâ* adlı eserini ona ithaf etti.

ed-Dürerü'l-mensure adlı eserin, aşağıda kayıt detayları mezkûr olan, Millet Kütüphanesindeki nüshanın başında Şadgeldi Paşa için âlimlere mahsus olan *Mevlevî* lakabının verilmesi de onun büyük bir âlim olduğunu göstermektedir. Bağdatlı İsmail Paşa ise Şadgeldi Paşa'nın Hanefî fıkıh âlimi olduğunu ve *ed-Dürerü'l-mensûre* adlı eseri bizzat kendisinin telif ettiğini belirtmektedir.³²

Aynı şekilde Bursalı Mehmet Tahir Bey, Şadgeldi Paşa'nın Mevlâna Abdülmelik el-Amasî'nin öğrencilerinden olup *ed-Dürerü'l-mensûre* adlı muazzam eserinin olduğunu söylemektedir.³³ Osman Fevzi Olcay eserinde Hacı Şadgeldi Paşa'nın biyografisini "Amasya'da Yetişen Büyük Âlim ve Müderrisler" başlığı altında ele alıp onun ilmî kişiliğini şöyle ifade etmektedir:³⁴ "Bu zat Amasyalıdır ve Amasya'nın Selçuk devleti emirlerinden ve aynı zamanda büyük âlimlerindedir. Tahsilini meşhur Mevlânâ Abdülmelik'ten tamamlamıştır."³⁵ Ve yine Hüseyin Hüsameddin onun hakkında şöyle demektedir: "Hacı Şadgeldi Paşa, şehrin ileri gelenlerini ve âlimleri meclisine davet eder, onlarla istişare ederek memleketi yönetir, ulemanın mübahisalarını önemle dinlerdi. Gayet cömert olup şeyhlere hürmet eder ve ulemayı severdi."³⁶ Bu da kendisinin ilim ve âlimlere önem vermesini göstermektedir. Yine Cemalettin Aksarayî'nin *Esile ve ecvibe* adlı kitabını Hacı Şadgeldi Paşa'nın isteğiyle yazdığını belirtmiştik. Bu da ancak onun bir ilim adamı olarak toplumda böyle bir ihtiyacın bulunduğunu hissetmesiyle açıklanabilir. Söz konusu kitabın başında Aksarayî onunla ilgili uzun bir

²⁵ Esterâbâdî, *Bezmü Rezm*, s. 251; Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 100-109.

²⁶ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 103-108, 111.

²⁷ Dursun Hakkı Yıldız, "Anadolu Beylikleri", *DİA*, İstanbul, 1991, III, 140.

²⁸ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, III, 94, 95, 117.

²⁹ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, I, 17; III, 61-62.

³⁰ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, III, 62; *Evlialar Ansiklopesisi*, İhlas Gazetecilik Yayınları, İstanbul, 1992, IV, 303.

³¹ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 69, 76-77, 79, 116.

³² İsmail Paşa Bağdadî, İsmail b. Muhammed b. Emîn b. Mîr Selîm (ö. 1920), *Hediyetü'l-ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin*, I-II, Darü'l-ihyâ't-türasî'l-Arabî, Beyrut, ty., I, 413.

³³ Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, I, 331.

³⁴ Osman Fevzi Olcay, (sadeleştiren, Harun Küçük, Kurtuluş, Altunbaş), *Amasya Şehri*, Amasya Belediyesi Kültür Yayınevi, 2010, s. 71-73.

³⁵ Olcay, *Amasya Şehri*, s. 71.

³⁶ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, s. 70.

methiyeye yer verirken Şadgeldi Paşa'nın âlimlerin sığınağı olduğunu ifade ederek ilim ve âlimlere önem verip bu alanda büyük hizmete imza attığına işaret etmektedir.³⁷

Şadgeldi Paşa Anadolu topraklarında âlim, fazıl ve kemal sahibi kimseleri Amasya'ya çağırarak bu şehri darülfünun haline getirdi.³⁸ Âlimlere oldukça saygılı olup ilmî tartışmalarından kendisi de faydalanırdı.

Hacı Şad Geldi Paşa'nın Amasya'daki İmar Faaliyetleri

Şadgeldi Paşa emirliğinde, 764/1363 yılında, Amasya Kalesi onarıldı, eski darphane yenilendi, ayrıca Amasya'da büyük bir kâğıt fabrikası yaptırıldı.³⁹ Yine Şadgeldi Paşa, 773/1372'de cami, medrese ve zaviyeden oluşan bir külliye inşa etti. Daha sonra yaptırdığı cami, Saraç-hane Camii ve yaptırdığı medrese de Saraç-hane Medresesi olarak meşhur oldu.⁴⁰

Yine Şadgeldi Paşa'nın emirliği döneminde, 779/1377 yılında, Amasya'da Mehmet b. İmad b. Mehmet el-Kadı tarafından bir çeşme yaptırıldı. Çeşme günümüze kadar mevcudiyetini korumuş ve üzerinde de Şadgeldi döneminde mezkûr tarihte zikri geçen kişi tarafından yapıldığı Arapça olarak yazılı olarak bulunmaktadır.⁴¹

Hacı Şadgeldi Paşa'ya Nispet Edilen *ed-Dürerü'l-mensûretü fi'l-furû'* Adlı Eserin Yazmaları

ed-Dürerü'l-mensûretü fi'l-furû' adlı eserin dili Arapça olup yazma halinde günümüze ulaşmıştır. Sekizi Türkiye yazma eserler kütüphanelerinde, biri Cidde ve diğeri de Kahire'de olmak üzere toplam on yazma nüshasının kayıt bilgisine ulaşabildik. Kayıt yerleri şu şekildedir:

1- Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde, Konya İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 3827 arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha: 905/1499 tarihinde Mustafa b. Satılmış Hoca tarafından istinsah edildiği, söz konusu nüshanın sonunda belirtilmiştir. Bu nüsha nesih yazısıyla yazılmış, 21 varak olup sayfaları da 15 satırdan oluşmaktadır. Nüsha okunaklıdır, başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Haşiyelerinin Arapça olmasının yanında bazı kelimelerin Farsça ve Türkçe olarak açıklandığı da göze çarpmaktadır.

2- Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde, Konya İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 19672 arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha: Bu nüsha 21b-31b aralığında 11 yaprak ve 23 satırdan oluşmaktadır. Talik yazı şekliyle yazılmıştır. Bu nüshanın müstensihisi ve istinsah tarihi belirtilmemiştir.

3- Ankara Milli Kütüphanesi'nde, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 2748/4 arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha: 28a-50a aralığında 23 yaprak ve 17 satırdan oluşmaktadır. Talik yazı şekliyle yazılmıştır. Nüshanın istinsah tarihi 1239/1823 olarak kaydedilmiş ancak müstensihisi belirtilmemiştir.

4- Ankara Milli Kütüphanesi'nde, Adana İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 466 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha: Nüshanın sonunda 880/1474 tarihinde istinsah edildiği belirtilmiştir. Bu nüsha 53 varak ve her varak 11 satırdan oluşmaktadır.

5- Ankara Milli Kütüphanesi'nde, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 7491 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha: İstinsah tarihinin 1082/1671 olarak belirtilmiştir. Bu nüsha 1b-29b sayfaları arasında yer almakta ve her sayfasında ise 17 satır bulunmaktadır. Başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış olup metni de harekeli ve nesihtir.

6- İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde, Antalya Tekkelioğlu İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda 333/2 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha: Müstensihisi ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Bu nüsha 133b-140a aralığında yer almaktadır. Her varakta 29 satır bulunmaktadır.

7- İstanbul Millet Kütüphanesi'nde, Ali Emiri koleksiyonunda 603/1 arşiv numarasıyla kayıtlı nüsha: Müstensihisi ve istinsah tarihi belirtilmemiştir. Bu nüsha 17 yaprak ve 25'er satırdan oluşmaktadır. Bu nüshada küçük ve büyük başlıkların tümü kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı türü

³⁷ Aksarayî, Cemaleddin Muhammed (ö. 791/1389), *Esile ve ecvibe*, Süleymaniye Ktp. Ayasofya, NR. 71, Vr. 1b-1a.

³⁸ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 118.

³⁹ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 71.

⁴⁰ Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 82, 110, 117.

⁴¹ Olcay, *Amasya Şehri*, 72-72.

nesih şeklinde olup harekelendirilmiştir. Nüshanın başında eserin İzz el-Hanefî tarafından Şadgeldi Paşa'ya yazıldığı da belirtilmiştir.

8- İstanbul Millet Kütüphanesi'nde, Ali Emiri koleksiyonunda 603/2 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha: Bu nüshanın Müstensihî belirtilmemiş, istinsah tarihinin ise metnin sonunda hicri 834 olduğu yazılmıştır. Bu kitabın adının da *ed-Dürerü'l-mensure* olduğu kitabın sonunda yazılmış ve bu ad ile kayıt altına alınmıştır. *Amasya Tarihi* adlı eserde de *ed-Dürerü'l-mensure* adlı kitabın birincisi fıkıh ve ikincisi fıkıh usulü olmak üzere iki bölümden oluştuğu ve bunun söz konusu kitabın ikinci bölümü olduğu belirtilmiştir.⁴² Ancak inceleme sonucunda bunun aynı ad ile başka bir müellif tarafından ele alınan bir kitap olduğu veya farklı bir kitabın yanlışlıkla söz konusu ad ile adlandırılmış olabilmesi kanaatine vardık. Zira her iki kitapta da eserin iki bölümden oluştuğuna dair herhangi bilgiye yer verilmeyip aksine sonunda kitap bitti anlamında (temmet el-kitab) ifadesine yer verilmiştir. *Amasya Tarihi* müellifinin iddiasının aksine giriş kısmında müellif daha önce bir usul kitabı telif ettiğini ve bu kitabı da furu konusunda ele aldığını açıkça belirtmiştir. Ayrıca birinci eser Arapça iken ikincisi Farsçadır, yine birincisinin Hanefî fıkıh esas alınarak İzz el-Hanefî tarafından yazılmış olmasına karşın, ikincisinin Şafîî fıkıh esas alınarak Şafîî bir âlim tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Zira söz konusu kitapta Hanefî ve Şafîî mezhebi arasında ihtilafı olan konulara yer verilip önce Şafîîlerin delilleri sonra da Hanefîlerin delilleri zikredilmektedir. Her bir meselede Şafîîler için birçok delil getirilirken Hanefîler için bir delil getirilmekte ve o da cevaplanarak çürütülmeye çalışılmaktadır. Eserin büyük başlıkları Kitab şeklinde küçük başlıkları meseleler şeklinde ele alınmıştır. Temizlik, namaz, zekat, oruç, bey' (alışveriş), rehin, vekâlet, ikrar, gasp, nikah, talak, kısas, hudud, cihat, sayd ve zebâih (avlama ve kesim hükümleri), yeminler, edebü'l-kadı, şahitlik, ı'tak gibi başlıklardan oluşan bu eser, 215 meseleyi içermektedir. Müellif kendi döneminde âlimler arasında tartışma konusu ve üzerinde münazara edilen konuları toplayıp eser haline getirdiği, ayrıca dönemin en büyük âlimi olan bir hükümdara ithafen yazdığını da belirtmiş; ancak hükümdarın kim olduğunu isim olarak belirtmeden sadece evsafını zikretmekle yetinmiştir.

Kitabın *ed-Dürerü'l-mensure* adlı kitabın devamı olma iddiasının müstensihinden kaynaklanan bir hatadan başlamış olmalıdır. Zira 603/1 ve 603/2 arşive numaralı nüshaların müstensihî aynıdır. Büyük ihtimalle müstensih bu eseri yanlışlıkla birinci kitabın devamı saymış, *Amasya Tarihi* Müellifi de bunu esas alarak aynı eser saymıştır.

9- Kahire el-Mektebetü'l-Ezheriyye'de el-Ezheriyye/el-Kahire [(2575) 37924]-249 arşiv numarası ve 2/156 katalog cilt ve sayfa numarasıyla kayıtlı bir nüsha bulunmaktadır. Bu nüshanın istinsah tarihi 1111/1699 olarak kayıt edilmiştir.

10- Cidde el-Mektebetü'l-Merkeziyye'de, el-Merkeziyye/Cidde [1/509] arşiv numarası ve 2/69 katalog cilt ve sayfa numarasıyla kayıtlı bir nüsha da bulunmaktadır. Bu nüshanın istinsah tarihi 1160/1747 olarak kayıt edilmiştir.⁴³

Eserin Aidiyeti Meselesi

Türkiye'de ve yurt dışında tespit edebildiğimiz kayıtların yukarıda sıraladığımız 1-4 arasındakilerde yazarının Hacı Şadgeldi Paşa, 5, 6, 9, 10 numaralı kayıtlarda İzz el-Hanefî (İzzeddin Mehmet b. Mehmet el-Amasî) olduğu, 7 numaralı kayıta ise Şadgeldi Paşa namına yazıldığı belirtilmiştir. Giriş kısımlarında bu risaleyi Şadgeldi Paşa için telif ettim ifadesi, Şadgeldi Paşa'ya methiye ve dua yer almaktadır. Nüshaların çoğunda Hacı Şadgeldi Paşa için "وجعل الجنة مثواه" (Allah mekânını cennet eylesin) gibi eserin onun vefatından sonra yazıldığına delalet eden ifadeler yer alırken, bazılarında ise "اعز الله انصاره ودولته" (Allah onun devletini ve destekleyenlerini yüceltsin) "ادام الله ملكه" (Allah onun mülkünü daim eylesin) gibi eserin Şadgeldi Paşa'nın hayattayken kendisine yazıldığına delalet eden ifadeler yer verilmiştir. Ancak bu ifadelerin yer aldığı nüshalarda da eserin onun için ve sevabının ona ulaşması için yazıldığı ifadelerinin yer alması sebebiyle, muhtemelen "Allah

⁴² Hüseyin, *Amasya Tarihi*, III, 112.

⁴³ Son iki kitabın kayıt bilgileri için bkz. *Fihrisü mahtûâtî'l-fıkh ve usûlihî*, Müessisetü âli'l-beyt li'l-fikri'l-İslamî, Uman 2000, IV, 140-141.

mülkünü daim eylesin" ifadeleriyle kendisinin değil kendisinden sonra emir olan çocukları kast edilmiştir. İstinsah tarihi hicri 834 olarak belirtilmiş olan İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri koleksiyonunda 603'te kayıtlı olan nüshada ise açıkça İzz el-Hanefî tarafından Hacı Şadgedi Paşa'ya ithafen yazıldığı belirtilmiştir.

Hacı Halife (ö. 1067/1657) ise bu eserin bazı âlimler tarafından Hacı Şadgeldi Paşa için, fıkıh kitaplarının tertibine göre bazı garip fetva ve vakıat meselelerinin derlenmesi şeklinde hazırladığını söylemektedir.⁴⁴

Yine Osman Olcay, İzzeddin Muhammed b. Mehmet el-Amasî'nin biyografisini anlatırken "Hacı Şadgeldi zamanında yaşayan bu âlim, Hacı Şadgeldi Paşa'ya ithafen "*ed-Dürerü'l-mensûre*" adlı bir eser yazıp Paşa'ya hediye etmiştir." demektedir. Ancak devamında söz konusu eserin 834/1431 yılında tamamlandığını belirtmiştir.⁴⁵ Şadgeldi'nin vefat tarihi 783/1381 olduğuna göre bu eser tamamlandığında hayatta olmadığı anlaşılmaktadır.

Bağdatlı İsmail Paşa ve Bursalı Mehmet Tahir Bey ise söz konusu eserin Şadgeldi Paşa'nın bizzat kendisinin telifi olduğunu belirtmektedir.⁴⁶

Görüldüğü üzere nakledilen bilgiler ışığında eserin müellifinin kim olduğu hususunda kesin bir şey söylememiz mümkün olmasa da bizdeki hâkim kanaat Şadgeldi Paşa adına telif edilmiş bir eser olduğudur. Örneğin Bağdatlı İsmail Paşa ve *Osmanlı Müellifleri* eserinin sahibi bu kitabın kesin olarak Şadgeldi Paşa'ya ait olduğunu ifade ederken, nüshaların çoğunda "Bu kitabı Şadgeldi Paşa için telif ettim" anlamındaki ifadelerin yer alması da eserin ona ait olmayıp ona ithafen yazıldığını göstermektedir. Ayrıca elimizdeki en eski nüshada eserin İzz el-Hanefî tarafından Şadgeldi Paşa'ya ithafen yazıldığı açıkça yazılmaktadır. Belirttiğimiz gibi bizim tüm incelemelerden sonraki kanaatimiz de bu yöndedir. Kayıtların çoğunda eserin yazarının Şadgeldi Paşa olarak belirtilmesi ise nüshanın biri hariç diğerlerinde müellifin isminin açıkça yer almamasından dolayıdır. Nüshaların ilk sayfalarında yer alan Şadgeldi Paşa'nın isminin ise yanlışlıkla müellif adı olarak algılanmasından kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Yine biyografi türü kaynaklarda eserin Hacı Şadgeldi Paşa'ya nispet edilmesi de bu yanlışlığın sebeplerinden biridir diye düşünüyoruz. Son olarak şunu da belirtelim ki mevzu bahis eserin Hacı Şadgeldi Paşa ile sıkı bir ilişkisi olduğu muhakkaktır.

Eserin İçeriği

Müellif bu eserini fetava ve vakıat kitaplarından bir derleme şeklinde olduğunu ifade etmektedir. Fetva bir fıkıh terimi olarak "*fakih bir kişinin sorulan fikhî bir meseleye yazılı veya sözlü olarak verdiği cevap, ortaya koyduğu hüküm*" anlamında iken⁴⁷ vakıat veya nevazil ise "*mezhep imamlarından sonra ortaya çıkmış fikhî meseleler için kullanılan bir terimdir.*"⁴⁸ Dolayısıyla bu tür eserler dönemin sosyolojisi ve gereksinimleri hakkında da önemli veriler barındırmaktadır.

Eserin büyük başlıkları "bab" ve alt başlıkları "fasıl" olarak ve her bir meselesi de "meseletün" şeklinde ele alınmıştır. Ancak nüshaların bir kısmında bab başlığı yazılırken diğer bazılarında yazılmamıştır. Eser biri taharet (temizlik) diğeri namaz olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm altında; abdest, gusül, mest üzerine mesh, teyemmüm, istinca, necis ve müteneccis, avret yerlerinin örtülmesi ve selam konuları; ikinci bölüm altında ise namaz, ezan, kıbleye yönelme, kiblenin belli olmaması durumunda taharride bulunma (araştırarak kıbleyi belirlemeye çalışma), namaz vakitleri, namaz için mekruh vakitler, niyet, imamet, kıraat, iktida, tilavet secdesi, sehiv secdesi, mesbûk, lahık, binâ, istihlaf, sünnet namazlar, nafil namazlar, teravih namazı, geçmiş namazın kazası, seferi namaz, hastanın namazı, Cuma namazı, bayram namazları, namazda mekruh olan şeyler, namaz kılanın önünden geçilmesi, namazı fasit eden şeyler, gemide iken namaz kılma şekli, namaz yeri ve

⁴⁴ Kâtip Çelebî, Mustafa b. Abdillâh (ö. 1067/1657), *Keşfü'z-zunûn an esamî'l-kütüb ve'l-fünûn*, I-II, Mektebetü'l müseñnâ, Bağdat, 1941, I, 750.

⁴⁵ Olcay, *Amasya Şehri*, 85.

⁴⁶ Bağdadî, İsmail Paşa, İsmail b. Muhammed b. Emîn b. Mîr Selîm (ö. 1920), *Hediyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannifîn*, I-II, Darü'l-ihyâi't-türasî'l-Arabî, Beyrut ty., I, 413; Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, I, 331.

⁴⁷ Fahrettin Atar, "Fetva", *DİA*, İstanbul, 1995, XII, 486-487.

⁴⁸ Eyüp Said Kaya, "Nevâzil", *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIII, 34.

zelle'ül-kâri alt başlıklarına yer verilmiştir. Kısacası kitap genel olarak temizlik ve namaz ile ilgili hükümleri ihtiva etmektedir.

Kitap Hanefi fıkhı esas alınarak ele alınmış ancak zaman zaman diğer mezheplerin görüşlerine de değinilmiştir. Hanefi âlimler arasında ihtilaflar söz konusu olduğu yerlerde ise bazen tarafların görüşleriyle delillerine yer verip hangisinin müfta bih (fetvaya esas olan) görüş olduğunu belirtirken bazen de görüşleriyle delillerini zikretmekte ve bazen de sadece görüşlerini zikretmekle yetinmektedir.

Genel olarak baktığımızda eserin içeriğinin çoğu klasik fıkıh ve fetva kitaplarında yer alan Hanefi mezhebine göre düzenlenmiş meselelerdir. Müellifin birçok fetva ve vakıat/nevâzil kitaplarından seçerek böyle küçük hacimli bir eseri ortaya koyması, kendi dönemindeki sorunların ve yaygın olan meseleleri ele almasıyla açıklanması mümkündür. Burada müellifin döneminin taharet ve namaz konularındaki gereksinimlerini yansıtan ve dikkat çeken meselelerin bazılarını şu örnekleri verebiliriz:

Müellifin, "Bir kimsenin abdest almak için, onun dışında başka bir şeyle abdest almaması şeklinde, bir ibrik ve benzerini tahsis etmesi mekruhtur"⁴⁹ ifadesi insanların bu konuda kendilerinden bir şeyi tahsis etmesinin doğru olmadığına işaret etmektedir.

Kişi ile abdest alabileceği su arasında bir ekili tarlanın bulunması, ancak söz konusu tarladan geçeceği durumda namazın vaktini yakalama şansına sahip olan kimsenin mahsule zarar gelmesi durumunda tarladan geçmesinin caiz olmadığını⁵⁰ söyleyerek insan haklarının Allah hakkına öncelik verilmesi konusuna değinmektedir.

"Eğer kişinin su ile istinca yapması vacip olduğu halde istinca yapmak için müsait yer bulamazsa bunu terk etmesi evladır. Zira istinca emir olunmuş bir fiil iken avrat yerlerinin açılması nehiy olunmuş (yasaklanmış) bir eylemdir. Nehiy ise emre tercih edilir"⁵¹ diyerek, bir konuda emir olunan ile yasaklanan iki fiilin çakışması durumunda yasak olanın tercih edilmesi gerektiği ile ilgili genel bir usul kuralına gönderme yapmaktadır.

Tavuğun kesilip içi temizlenmeden önce suda kaynatılması durumunda hem suyun pisleneceğini hem de tavuğun hiçbir şekilde yenilmesinin caiz olmayacağını⁵² söyleyerek günümüzde de tartışma konusu olan sulu yolum sistemiyle ilgili önemli bir açıklamada bulunmaktadır. Buna göre böyle bir yolum şekliyle temizlenen tavuğun yenmesi caiz değildir. Anlaşılan miladi 14. asırda da böyle bir uygulama söz konusudur.

Bir kadın veya bir koyunun ölmesi durumunda memelerinde bulunan sütün temiz olduğunu söylemektedir.⁵³ "Bir Müslüman bir Müslümana selam verirken "assalamü aleyküm ve rahmetullahı ve berekatühû" şeklinde selam vermeli ve selama cevap veren de buna herhangi bir ilavede bulunmadan cevap vermelidir. Zira ilave etmek menkul değildir."⁵⁴ diyerek, taabbudi konularda bidatlere yol açabilecek şeylerden kaçınılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Gayrimüslimlere selam vermenin doğru olmadığı ancak onların selam vermesi durumunda kendilerine cevap verilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁵⁵

Bazı cahillerin selam verirken kendi elini öpmesi fiilinin mekruh olduğu ve hatta bazılarının göre bunun Mecusilerin adetlerinden olduğunu söylemektedir.⁵⁶ Bu yönüyle eserin, halkı bidatlere sevk edecek tavır ve davranışlara karşı bir ön alma durumu da söz konusudur.

Beş vakit farz namazını vaktinde kıldığı halde namazın farz olduğunu bilmeyen kimsenin namazının geçerli olmadığı ve böyle halde kıldığı namazın, farz olduğunu öğrendikten sonra kaza etmesi gerektiğini, aynı şekilde farz namazını kılip ancak namaz kılmanın sevapla ve terkinin ikapla

⁴⁹ İzzeddin Mehmet b. Mehmet el-Amasî, *ed-Dürerü'l-mensure*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu, nr: 19672. vr. 22a

⁵⁰ *ed-Dürerü'l-mensure*, vr. 23b.

⁵¹ *ed-Dürerü'l-mensure*, vr. 23a.

⁵² *ed-Dürerü'l-mensure*, vr. 24b.

⁵³ *ed-Dürerü'l-mensure*, vr. 24b.

⁵⁴ *ed-Dürerü'l-mensure*, vr. 24b.

⁵⁵ *ed-Dürerü'l-mensure*, vr. 24b.

⁵⁶ *ed-Dürerü'l-mensure*, vr. 24b.

sonuçlanacağını bilmeyen kimsenin namazının geçersiz olduğunu⁵⁷ söyleyerek ibadetin niyetle ve bilinçli olarak yerine getirilmesi gerektiğinin önemine değinmektedir.

Yine cemaatle namaz kılmanın önemine vurgu yaparak bunun âlimlerin cumhuruna göre müekked sünnet olduğunu ve bir bölge halkının bir özür hali söz konusu olmadan toplu olarak cemaati terk etmeleri durumunda hepsinin günahkâr olacağını yanı sıra kendileriyle silahla savaşmanın vacip olduğunu, bireysel olarak bir kimsenin özürsüz cemaati terk etmesinde ise 39 kırbaç olarak tazir cezasına çarptırılması gerektiğini ve onun cemaati terk etmesine sessiz kalan komşularının da günahkâr olacağını ifade etmektedir.⁵⁸ Burada meselenin son kısmı ile müellifin *emr-i bi'l-ma'ruf ve nehiy 'ani'l-münker* görevinin herkesi ilgilendirdiğini hatırlatmak istediği de ayrıca anlaşılmaktadır.

Cemaatle namazda dikkat edilmesi gereken hususlara değinirken, imama uyulması gereken yerlerin yanı sıra, imama uymanın caiz olmadığı yerleri de sıralamaktadır.⁵⁹

Burnundan kan akan fakat bunu abdesti bozan sebeplerden görmeyen bir imamın arkasında namaz kılmanın caiz olduğunu ve gerekçe olarak da bunun içtihadî bir mesele olduğunu söyleyerek⁶⁰ bu ve benzeri meselelerde mezhep taassubuna karşı olduğunu ortaya koymakta ve fıkıh mezhepleri mensuplarının birbirine karşı hoşgörülü davranması gerektiğine de imada bulunmaktadır. Ayrıca bölgede Hanefi ve Şafii mezhebinin her ikisinin yaygın olduğu da anlaşılmaktadır.

Dört veya üç rekâtlı namazlarda birinci oturuşta teşehhüt okumayı unutan ve kalktıktan sonra hatırlayan muktedinin (imama uyan kimsenin) tekrar oturup teşehhüt okumasını gerektiğini söylemektedir.⁶¹

Tek başına namaz kılan kimsenin cehri (sabah, akşam, yatsı gibi) namazlarda yüksek sesle kıraat okumasının daha evla olduğu görüşünü desteklemektedir.⁶²

Namaz vaktinin daraldığı bir zamanda şiddetli dış ağrısı olup da ağzında su bulundurmadan ağrıya dayanamayan bir kimsenin bir imama iktida ederek namazını kılması ve imamın bulunmaması durumunda da kıraatsız olarak namazı kılabileceğini söyleyerek⁶³ bu konuda genel bir çözüm yoluna işaret etmektedir. Buna göre ağzında herhangi ilaç veya pansuman bulunan kimsenin de aynı yola başvurarak namazını kılabileceği hükmü açıkça anlaşılmaktadır.

Halk arasında yaygın olan toplu şekilde hatim indirmeye de değinerek, bunun Kur'an-ı Kerim'i dinlemenin vacip olduğuna dair hükme ters olmasından dolayı mekruh olduğunu belirtmiştir.⁶⁴

Bir erkeğin başı açık namaz kılmasının ancak namazı hafife alması durumunda mekruh olduğunu, tazarru için olması durumunda ise bir sakıncasının olmadığını açıklamıştır.⁶⁵ Bu da günümüzde bazı ülkelerde olduğu gibi o dönemde de bölge halkı arasında tartışma konusu olduğunun bir göstergesidir.

Cuma namazının aynı şehirde birden fazla yerde kılınması durumunda dört rek'at zuhr-i ahir namazının kılınmasını da onaylayarak⁶⁶ söz konusu dört rekâtın öğle namazının farzı gibi kılınması gerektiği görüşünü tercih etmektedir.

Sonuç

Hacı Şadgeldi Paşa Hacı Kutlu Şah'ın oğlu olup 760/1359 -783/1381 yılları arasında Amasya emirliği yapmıştır. Kendisinden önce babası ve abisi, kendisinden sonra da oğlu, yeğeni ve torunu Amasya emirliği yapmıştır. Böylece 747/1346 yılında Şadgeldi Paşa'nın Babası Hacı Kutlu Şah'ın emirliği ile başlayan Amasya emirliği, 805/1403 yılında torununun emirliğinin son bulması ile sona ermiştir.

⁵⁷ *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 26b.

⁵⁸ *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 26b.

⁵⁹ *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 26a.

⁶⁰ *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 27b.

⁶¹ *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 27b.

⁶² *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 27b.

⁶³ *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 27b-27a.

⁶⁴ *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 27'a.

⁶⁵ *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 29'a.

⁶⁶ *ed-Dürrü'l-mensure*, vr. 31b.

Böylece bazı kısa dönemler hariç tutulursa Amasya emirliği 747/1346-805/1403 yılları arasında bu hanedanın elinde kalmıştır. Şadgeldi Paşa ise 760/1359-783/1381 yılları arasında 22 yılı geçkin bir süre Amasya emirliği yapmıştır. Şadgeldi Paşa beylikler döneminde en çok Eretna Beyliği ile çatışmış sonunda Kadı Burhaneddin tarafında şehit edilmiştir. Çok başarılı siyasi bir hayatı olan bu zat aynı zamanda ilmi kişiliğiyle de öne çıkmıştır. Şadgeldi Paşa'nın Cemalettin Aksarayî ile beraber meşhur Amasya âlimlerinden ders gördüğü, kendisini nakli ve akli ilimlerde yetiştirdiği, âlim ve Hanefî bir fakih olduğu tarih ve tabakat kitaplarında yer almaktadır. Aynı şekilde fikhî meseleleri içeren ve günümüze birçok nüshası ulaşmış olan *ed-Dürrü'l-mensûre* adlı eser de bazıları tarafından kendisine nispet edilmiştir. Ancak yaptığımız araştırmalar neticesinde söz konusu eseri kendisinin yazmadığı, bazılarının da belirttiği üzere vefatından sonra İzzeddin Mehmet b. Mehmet el-Amasî tarafından onun adına derlendiği kanaati ağır basmaktadır. Zira belirtildiği üzere nüshaların girişlerinde "...Şadgeldi Paşa için telif ettim..." ifadesi yer alırken en eski nüsha olması muhtemel olan birinde ise açıkça "İzz el-Hanefî tarafından" ifadesi yer almaktadır. Ancak eserin müellifi Şadgeldi Paşa olmasa da kendisiyle olan ilişkisi kesindir.

Eserin içeriğine gelince, giriş kısmında belirtildiği üzere bazı garip fetva ve vakıat meseleleri içermektedir. Birçok fetva ve vakıat kitaplarından seçilerek küçük hacimli bir kitabın ortaya konmasından ise o dönemde bazı meselelerin halk ve âlimler arasında tartışma konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bu eserde yukarıda belirtildiği gibi cemaat namazını terk eden bölge halkına savaşmanın vacip olduğu gibi bazı garip ve uç görüşlerin yer almasıyla birlikte çoğunlukla halkın ıslahı ve dininin orijinalini korunması yönünde fetvaların yer verildiği de anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Atar, Fahrettin, "Fetva", *DİA*, XII, 486-496, İstanbul, 1995.
- Bağdadî, İsmail Paşa, İsmail b. Muhammed b. Emin b. Mîr Selîm (ö. 1920), *Hediyyetü'l-ârifin esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin*, I-II, Darü'l-ihyâi't-türasî'l-Arabî, Beyrut, ty.
- Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, Matbaa-yı Âmme, İstanbul, 1333/1915.
- Aksarayî, Cemaleddin Muhammed (ö. 791/1389), *Esile ve ecvibe*, Süleymaniye Ktp. Ayasofya, NR. 71. Esterâbâdî, Aziz b. Erdeşîr, *Bezmü Rezm*, Evkaf matbaası, İstanbul, 1928.
- Evlialar Ansiklopesisi*, İhlas Gazetecilik Yayınları, İstanbul, 1992
- Fihrisü mahtûtâtî'l-fikh ve usûlihî*, Müessisetü âli'l-beyt li'l-fikri'l-İslamî, Uman, 2000.
- Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, I-V, İstanbul, 1330-32-1927.
- İzzeddin Mehmet b. Mehmet el-Amasî, *ed-Dürrü'l-mensure*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu, nr: 19672. vr. 22'a.
- Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdillâh (ö. 1067/1657), *Keşf-üz-zünun an esamî'l-kütüb ve'l-fünûn*, I-II, Mektebetü'l-müsennâ, Bağdat, 1941.
- Kâtip Çelebî, Mustafa b. Abdillâh (ö. 1067/1657), *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakâtî'l-fuhûl*, (thk. M. Abdulkadir el-Arnâvut) I-VI, Münezzemetü'l-mü'temerî'l-İslamî, merkezü'l-ebhâs li't-târih ve'l-fünûn ve's-sakafet'il-İslamiyye, İstanbul, 2010.
- Kaya, Eyüp Said, "Nevâzil", *DİA*, XXXIII, 34-35, İstanbul, 2007.
- Olçay, Osman Fevzi, (sadeleştiren, Harun Küçük, Kurtuluş Altunbaş), *Amasya Şehri*, Amasya Belediyesi, Kültür Yayınevi 2010, s. 71-73.
- Öz, Mehmet, "Osmanlık", *DİA*, , XXXIII, 475-477, İstanbul, 2007.
- Şahin, İlhan, "Çorum", *DİA*, VIII, 373-376, İstanbul, 1993.
- Şahin, İlhan, Emecan, Feridun, "Amasya", *DİA*, III, 1-4, İstanbul, 1991.
- Yıldız, Dursun Hakkı, "Anadolu Beylikleri", *DİA*, III, 139-141, İstanbul, 1991.